

Tamburínou proti pavoukům



Mezi nejvitálnější tradice Evropy patří ty, které přežily z pohanských dob a uchovaly si původní syrovost. Jedním z příkladů je finský epos *Kalevala* i navazující hudba Värttinä. Patří sem i tance *pizzica* (kousnutí, štípnutí) typické pro jihoitalský region Salento, který leží na té nejzazší patě italské boty. Jeho kořeny sahají až k dionyským rituálům antického Řecka: sexuálně frustrované ženy z nižších vrstev divoce tančily s doprovodem tamburín. V po-

e-mail: worldmusic@tiscali.cz
<http://world.freemusic.cz>

Pavouci a tkadleny

Salento leží na západním břehu Otrantské úžiny, naproti Albánii a Řecku. Na italské straně na-



Domky v Apulii

sledních letech prochází *pizzica* konjunkturou. Muzikanti ze Salenta jsou na to právem hrdí: už nemusíte cestovat do Maroka či na Haiti, Evropa objevila svoji vlastní *trance music*!

jdete pozůstatky antických řeckých osad a dodnes tu můžete slyšet dialekt *griko*, který sem přivezli řečtí osadníci před dvěma a půl tisíci lety. Tradice *pizzica* i kultovní role pavou-



Tarantule není jedovatá. Je to jen velký chlupatý a hrozivě vypadající pavouk, jeho kousnutí sice může dost bolet, ale smrtelné není.

**Flaminia Volcano,
manažerka skupiny Nidi d'Arac**

V instrumentáři kapel jsou tamburíny, kytary, akordeony, kastaněty, a propagační materiály tvrdí, že transovní rytmus *pizzica* je tradičním lékem proti kousnutí tarantulí. Ale jsou vůbec italské tarantule jedovaté? Co když oběti kousnutí jen simulují a domnělá otrava maskuje nějaké skryté příčiny?

ků souvisí s řeckým mýtem o tkadleně Arachné, která svou zručností, krásou i sebevědomím vzbudila žárlivost bohyně Minervy (některé prameny uvádějí Athénu). Dotčená Minerva kvůli Arachne sestoupila na zem a vzala na sebe podobu staré tkadleny. Arachne ji vyzvala, aby si s ní změřila síly, a Minerva před

Arachne odhalila svoji božskou identitu v domnění, že ji tak přiměje k pokoře. Arachne se ale nenechala zastrašit a na své výzvě trvala. Utkala překrásnou síť, kterou ozdobila předměty, alegoricky znázorňujícími slabosti bohů. Minerva se neubránila obdivu k dílu krásné tkadleny

a o padesát let později vyšla studie *Della tarantola*, která pověru definitivně zpochybnila.

Symptomy spojované s kousnutím měly široké spektrum – nevolnost, bolesti hlavy, záchvaty smíchu či pláče, poruchy řeči – což údajně odráželo individualitu útočícího pa-

Hudba, inspirovaná pavoučími rituály, je součástí širšího hnutí. „Neotarantismus vyjadřuje potřebu ‚jiné‘ hudby, nových vztahů, tance směřujícího ke katarzi. Potřeby osvobodit se z každodenních povinností, útisku nejružnějšího druhu. Vyjadřování se pomocí hudby a tance existuje ve všech epochách. Neotarantismus je proti globalizaci, kulturní uniformitě a ničení kulturní rozmanitosti,“ tvrdí internetové stránky skupiny Tarantula Rubra.

- ale v záchvatu zloby nad její troublefalostí síť rozmetala a zoufalá Arachne se oběsila na stromě. Minerva k ní přistoupí: „Daruji ti život, hříšná ženo, pro výstrahu příštím generacím.“ Minerva promění Arachne v pavouka, který visí na větvi stromu a spřádá pavučinu.

V antickém Řecku byl rituál, který končil v očištném transu, součástí oslav Dionýsa, boha plodnosti. V křesťanské éře jej nahradil svatý Pavel, který léčí kousnutí hadem i tarantulí. Svatému Petru a Pavlovi je zasvěcen 29. červen. Časně ráno, po noci strávené divokým tancem, odcházejí ženy do poutní kaple svatého Pavla v Galatině poblíž města Lecce pro požehnání, které je chrání před tarantulemi. Na pavouky je nejbohatší letní sezóna, jejich obětí se stáva-

vouka. Hudebníci, povolání k léčbě, si nejprve ověřili barvu pavouka a místo kousnutí, aby tomu přizpůsobili charakter své produkce.

Historik přeletěný za doktora

Léčebné rituály studoval v padesátých letech italský historik náboženství **Ernesto De Martino**. Během tří červnových týdnů se svými asistenty vyslechl více než třicet obětí, které navštěvovaly kapli sv. Pavla v Galatině. Dva dny před svatým Petrem a Pavlem se De Martino dozvěděl, že v sousedství se chystá opravdický léčebný rituál. V přestrojení za lékaře z Říma se mu podařilo pronik-

Pro čarodějné praktiky, které přežily éru křesťanství, se v Itálii užívá označení stregheria, staré náboženství. Americký folklorista Charles Godfrey Leland (1824–1903) píše o ženách, které o sobě tvrdily, že jsou čarodějnice: „Italské čarodějnice představují skupinu, která je pokladnicí veškerého folklóru. Nejen obecných vědomostí, ale také tajemství a legend, které nemají nic společného s dětskými říkankami a veřejně publikovanými legendami.“

ly nejčastěji ženy pracující na polích. V létě často docházelo i k recidivám kousnutí, které mladé ženy utrpěly v dětství. I když postižení bývali i muži, převládá názor, že pravou příčinou záchvatů byl útlak žen v manželství, typický pro chudou jižní Itálii. Léta trvající utrpení náhle exploduje záchvatem, který je na první pohled nepochopitelný.

Obyvatelé jihoitalského kraje Apulie, jehož je Salento součástí, byli po staletí přesvědčeni o smrtelném účinku pavoučího uštknutí. Italský lékař Giorgio Baglivi v sedmáctém století napsal, že „v Apulii je mnohem větší počet šilenců než v jiných částech Itálie,“ a jejich výskyt připisoval horkému podnebí a jedovatým pavoukům. Neapolský intelektuál Tommaso Cornelio se naopak domníval, že *tarantati* (tedy domnělé oběti tarantulí) jsou jedinci se sklonem k melancholii, kteří si díky mentální dispozici „v souladu s vžitou pověrou vsugerují, že je kousla tarantule“. Roku 1693 provedl lékař Bernardo Clario veřejný experiment, jímž dokázal, že kousnutí tarantulí není smrtelné,

nout k pacientce Marii, čerstvě prodvané ženě, a zážitky ho prý „katalpulovaly na jinou planetu“. Z jeho studie cituje britský profesor a spisovatel Antonio Melechi:

„Z pokoje byl vyklizen všechen nábytek, aby se uvolnilo místo pro čtyřčlennou kapelu (housle, akordeon, kytara, tamburína) a rodinu. Rituální prostor vymezovalo velké bílé prostěradlo, na němž ležela pacientka, páchnoucí ‚nemytými ženskými orgány‘, v ruce držela barevný kapesník. Žena rytmicky kroužila hlavou,



plazila se po zemi, v čemž ji zjevně poháněla divoká hudba, během každých deseti vteřin udeřila padesátkrát nohama do podlahy. I v klidnějších chvílích, kdy se rytmus zvolnil

a příbuzní se k pacientce přiblížili, byla zřetelně vidět těsná souhra mezi Marií a muzikanty, kteří jakoby ovládali každý její pohyb.

Když byli muzikanti vyčerpáni, rodina Marii přenesla do postele a zeptala se jí, jestli k ní už promluvil svatý Pavel. Maria ze sebe vydala sé-



rii výkřiků, které se příliš nelišily od štěkání psa, což si příbuzní vysvětlili jako signál, že požehnání se blíží. Krátce před třetí hodinou Maria naznačila hráčům, že mají přestat, rychle se přesunula do postele a pohledla na příbuzné s omámeným výrazem v tváři. Svatý Pavel promluvil. Hudebníci zahráli poslední tarantellu. Maria zůstala nehybně ležet. Jakmile hudba skončila, hráč na tamburínu poklekl a zahájil modlitby ke svatému Pavlu.

Melechi k De Martinovým výzkumům dodává: „Všechny životní příběhy, které De Martino nasbíral naznačují, že tarantismus vytvořil podvědomou zónu, do níž se promítaly tajná přání, nesplněné naděje i neléčené utrpení. Záminka neměla nic skutečného s pravou příčinou. Pavouk, kousnutí i sv. Pavel byli podle De Martina symboly psychického dramatu, jehož paralely najdete v mnoha rituálech které vedou k extázi a vymítání duchů, včetně hait-

ského vudu.“ Ve své knize *La terra del Rimorso (Země výčitek svědomí)* De Martino píše: „Pizzica je smyslný pohanský tanec, jehož pantomimická gesta, pohyby a stylizované flirtování poskytovaly možnost k ventilaci pocitů, které katolická morálka zakazovala. To, co nebylo přijatel-

Animované logo skupiny Nidi d'Arac ukazuje dva muže tančící ,la danza dei coltelli', tedy ,tanec s noži', který vznikl jako spojení tanců místních s těmi, které sem přivezli Romové z Indie. Muži tančí v párech a předstírají že spolu zápasí, ale dotýkají se jen prsty. Vyhrává ten, který jako první prstem ,bodne' svého partnera.

né společensky, se promítalo do záchvatů tarantismu.“ To jsou ale podobná slova, jimiž pohoršení strážci morálky popisovali ,negerské' tance afrických otroků v Brazílii či Spojených státech. Navzdory pohanským souvislostem se ale De Martino domnívá, že rituály se plně rozvinuly až ve středověku. Na rozdíl čarodějných praktik, které jsou v Itálii velmi rozšířené a rovněž navazují na pohanskou éru, nepovažuje za jejich největší nepřátele křesťanství a inkvizici, ale argumenty osvícenců, kteří se snažili záchvaty racionálně vysvětlit podnebím a mentálními sklony.

Setkání prince s pavoukem

Muzikanti v Salentu jsou rozděleni, podobně jako v jiných zřídlech hudební tradice, do dvou táborů: puristé a ti ostatní – ale někdy dochá-



zí k přínosným zkratům mezi generacemi i mezi žánry. Loni byl v Itálii uveden film *Cra* Davide Marenga, inspirovaný stejnojmenným muzikálem, který svému třiatřicetiletému režisérovi přinesl v Benátkách cenu za nejlepší debut. Fiktivními průvodci po hudbě Apulie jsou v něm princ princ Froridippo, jehož hraje rockový zpěvák **Giovanni Lindo Ferretti** a jeho služka Bimbascione, kterou ztvárnila tradiční neapolská zpěvačka **Teresa De Sio**. Děj začíná kuriózním snem: princovi se zdá o setkání s obrovitým pavoukem, který ho vyláká do jižní Itálie. Cesta začíná na poloostrově Gargano, kde oba průvodci obědvají s mistry lokálních stylů I Cantori di Carpino a setkají se

tě šestasedmdesátiletého veterána pizzicy Uccia Aloisiho, který bývá také častým hostem na koncertech o dvě generace mladší skupiny Nidi d'Arac.

Hannibalovy děti

Jméno **Nidi d'Arac** je anagramem pro Aracnidi, což je přírodopisné označení živočišné třídy pavoukvců. Italsky znamená ‚nidi‘ také hnízdo, a to vybízí k dalšímu výkladu: jedná se o tajemné místo, kde jsou tedy ony záhadné tradice uloženy. Skupina spojuje rytmus taranty s flétnou, houslemi i hutnou elektronikou ‚zvukového manipulátora‘, kte-

Svatý Roch žil v době morových epidemií. Narodil kolem roku 1295 ve městě Montpellier ve Francii, pocházel ze zámožné rodiny, a když v ranném věku ztratil oba rodiče, rozdal majetek chudým a stal se mnichem-žebřákem. Po svém příchodu do Itálie se dostal do oblastí nakažených morem. Namísto, aby se před nemocí skrýval, pomáhal obětem a proslavil se zázračnými zákroky. Když se v Piacenze sám nakazil, odešel do lesa aby nemoc nešířil a vybudoval si chatrč, u níž zázračně vytryskl pramen. Od smrti hladem ho zachránil toulavý pes, který mu přinášel chleba.

Když se inkognito vrátil do rodného města, na základě rozkazu svého vlastního otce byl zatčen jako špion, ve vězení po pěti letech zemřel, aniž by prozradil své jméno, aby unikl světské slávě. Po smrti ho identifikovali podle červeného znamení kříže na prsou, s nímž se narodil. Jeho kult rostl v době epidemií: když se roku 1414, tedy jeden rok před upálením Jana Husa, ocitl kostnický koncil v ohrožení morem, epidemií pomohly zmírnit modlitby ke Sv. Rochovi a procesí. Svatý Roch je ochráncem poutníků i lidí nakažených morem. V Bolívii je jeho svátek oslavován jako ‚psí narozeniny‘, během nichž jsou psi pobíhající po ulicích ozdobeni barevnými mašlemi.

osmdesátiletým **Matteo Salvatorem**, hudebním rebellem, který stál na pomezí dvou epoch: vyrůstal v chudobě a negramotnosti, jeho hudebním



učitelem byl starý slepec, který pamatoval jak se hrálo v devatenáctém století. Salvatore byl prvním moderním italským písničkářem, stál mimo hudební styly, je oslavován jako ‚italský Negr‘ i anarchista, který porušil všechny možné zákony i pravidla. Italo Calvino o něm píše: „*Salvatore je světově unikátní zdroj pop-kultury. Slova, která zpíval, musíme my vynalézat.*“ Před natáčením zpěvák prohlásil, že film mu přidá rok života, zemřel loni, kdy měl film premiéru.

Hudební expedice prince Froridippa končí v Salentu na koncer-

rý je stálým členem kapely. Nidi d'Arac se poprvé objevili spolu s dalšími jihoitalskými skupinami na sampleru *Figli di Annibale (Hannibalovy děti)*, což byl zároveň soundtrack k filmu o bankovním lupiči. První samostatné CD *Mmacarie* vyšlo společně s knihou o tarantismu. Druhé už přinášelo fúzi, od Salenta přes Albánii až po střední Východ: jeho titul *Ronde Noe – Microchips Sulla Terra Del Rimorso* zároveň odkazoval k ‚zemi výčitek svědomí‘ Ernesta De Martina. předposlední album *Jentu* je obohacené o balkánské dechy i indické nástroje.

Novinka skupiny z konce loňského roku *St. Rocco's Rave*, je inspirována letní poutí svatého Rocha, která je také nejstarším trhem v jižní Itálii. Probíhá 15. srpna souběžně na několika místech, prodávají se tu domácí zvířata, hosté ze sousedních krajů i Romové obchodující s koňmi táboří ve stanech, součástí je náboženské procesí s hlasitým doprovodem tamburín, v předvečer svátku se tančí u ohňů až do rána. Jižní Itálie neměla svůj Woodstock, ale každé léto se na pouť sjede padesát tisíc návštěvníků, kteří bubnují a tančí celou noc.

Nidi d'Arac vystoupí v červnu na festivalu Islands of Prague.

Petr Dorůžka
Foto archiv